

SANAT-EDEBİYAT ÜRÜNLERİNDE İŞLENEN MESLEKLERİN "Meslek Onuru" Olarak ALGILANMASI ÜZERİNE (*)

Ülkü AYVAZ (**)

Sayın Başkan, Sayın Delegeler, Değerli Konuklar;

"Türkiye Eczacılık Kongresi", bir meslek grubunun biraraya gelmesini sağlamış bulunuyor. Bu tür toplantılar, çeşitli meslek grupları tarafından dünyanın bir çok kentinde gerçekleştiriliyor. "Bu tür" deyince, buradaki ayırıcı özellik, belli bir mesleğe mensup insanların yanyana gelerek, o meslek çevresinde bütünleşmeleridir. Biz burada bu toplantıların yararlarını sıralayacak değiliz. Böylesi toplantıların temel belirleyici özelliği, insanları çağıran sesin, "bir meslekten" olma niteliğine yaslandığıdır. Meslek, uzun yıllardan bu yana insanı adeta belirleyen bir olgu olagelmıştır.

Gündelik yaşantımızda, rastladığımız bir tanıdığa yanımızdaki arkadaşı tanıştırtırken çokluk şöyle deriz: "Eczacı Mine", "Tanıştırayım Ahmet: Kendisi Mimardır.", Ya da "Tarık, güzel sanatlardan.." Ya da "Ayşe, felsefe öğretmeni."

Tanıştırdığımız insanın adı yanında mesleğini söylemediğimiz zaman içimizi bir sıkıntı basar. O insanı betimlemenin en kestirme ve doğru yolunun "meslek" belirtmekten geçtiğini sanırız.

Mesleklerle henüz çocukluk çağında karşılaşırız. Bir yetişkin, çocuğa sorar: "Büyüyünce ne olacaksın?" İlkokul sıralarında ise, öğretmen öğrencilerle tanışırken şöyle der: "Baban ne iş yapıyor?"

Öğrencinin babası, yaptığı işle çocuğunun belirleyicisidir sanki. Hepimiz tanık olmuşuzdur böyle durumlara.

Meslek, sonuçta, şöyle ya da böyle insan hayatının belirleyici bir ögesi olagelmıştır.

Mesleklerin belli toplumsal koşullarda, belli bir statüko oluşturduğu da açıktır.

Mesleklerin, o mesleğe mensup insanlarda sözkonusu statüko kabulünü doğurması ötesinde, bir gerçek daha kendini göstermektedir. Bu gerçek, o mesleğin "Onurunu" korumak eylemidir.

(*) III.Türkiye Eczacılık Kongresi (İstanbul)'da sunulan bildiri (12 Mayıs 1989)

(**) Tiyatro ve TV Yazarları Derneği Üyesi. İst.Ecz.Odası Basın Danışmanı.

Burada izninizle bazı somut örnekler vermek istiyorum: Ünlü oyun yazarımız Orhan Aseña'nın "Fadik Kız" adlı oyunu Televizyonda yayınlandığı zaman kızılca kıyamet koptu. Kıyameti Barolar Birliği koparmıştı. Oyunda, Şeref adlı bir Avukat karakteri vardı çünkü. Avukat Şeref, hukuk alanındaki yerinden ve kurulu düzenin hukukundan yararlanarak, köyden gelme Fatma'yı (Fadik kızı) bataklığa sürükler ve bundan dolayı çıkar sağlar, kâr eder. Bir Avukat meslektaşın edindiği hukuk bilgisini asla böylesi bir çıkar için kullanamayacağı ve bu karakteri işlemekle, yazarın "meslek onurlarına" saldırdığı yolunda bir açıklama yaptı Barolar Birliği Yazarı kınadı, protesto etti.

Bu tür potestoların "meslek onuruna" saldırdığı yönünde çok sayıda örnek sıralanabilir. Bir sinema, bir televizyon filminde, bir tiyatro yapıtında söz gelişi hastasını bahanelerle kandıran, böylece çıkar sağlayan bir doktor olmaya görsün. Hemen daha ertesi gün ilgili meslek kuruluşu, ulaşabildiği basın-yayın organlarında olayı protesto eder. Der ki; "Bu, meslek onurumuzu zedeledi."

Ya da, daha yakın bir örnek: Diyelim bir yapıtta, bir eczacı, türlü düzenbazlıkla gençlere uyuşturucu satıyor. Meslek örgütü, derhal harekete geçer. Der ki; "Meslek onurumuzu çiğneyen bu işleyişi şiddetle protesto ediyoruz."

Bütün bu protestoların nedeni, sözkonusu mesleği kamuoyu gözünde aklama çabasındır. Kamuoyunun, o meslek mensuplarını, öylesi olumsuz eylem içinde görmesini engelleme çabasındır.

Meslekler, bilindiği gibi işbölümünün keskin sınırlarla oluştuğu zaman özellikle belirginleşti. Daha önceleri, örneğin Antik Yunan'da köle-efendi ayrımı yanında, felsefeciler, aktörler gibi saygı duyulan mesleklerde vardı. Ünlü Komedyacı yazarı Aristofanes, (M.Ö.422) yıllarında yargıçları "eşek arılarında", zamanın ünlü tragedya yazarı Euripides'i "Kurbağalar"a benzeterek, bu isimde komedyalar yazıyordu. Bu oyunları 30 bin kişi gibi büyük kalabalıkların izlediğini düşünürsek, o zamanın Tiran'larının ne denli hoşgörülü olduğunu tahmin edebiliriz.

Peki günümüzde bir edebiyat-sanat ürününde olumsuz karakter olarak işlenen bir "meslektaş", neden o meslekten insanlardan tepki görüyor? Dahası, o meslek örgütü bunu neden protesto etmek zorunda hissediyor kendini?

Başka bir deyişle, protestosunu neden "meslek onuru" şiarında birleştiriyor.

Bunun sonuçlarına gelmeden önce, bu şiardaki kimi olumsuzlukları ve yönelişi irdelemeye çalışalım.

Komedyacı yazarı Aristofanes'in alaylı anlatımı karşısında Antik Çağ yargıçları "meslek ahlaklarına" karşı bir saldırıda bulunulduğunu öne sürerek çeşitli yaptırımlara yöneldiler. Demek o zamanlar 'meslek onuru' deyişi bulunmuyordu. 'Meslek ahlakından' söz ediliyordu. Doğrusu, dikkat edilirse pek şaşırtıcı değil bu. Bu gün bizler, meslek onurundan söz ederken, gerçekte meslek ahlakını savunmuyor muyuz?

Toplumbilimci Durkheim'in deyişiyle, "Birbirinden ayrı ne kadar meslek varsa o kadar da ahlak vardır. "Dolayısıyla, o kadar çeşit "onur" savunulur.

Çok ilginçtir: Askerlik mesleği için onur, düşman karşısında gerilememek, onu öldürmekle özdeştir. oysa bir Tabip, bir eczacı, için meslek onuru, hastayı iyileştirmek ona o yolda hizmet vermektir. Bir asker savaşta, bir çatışma anında "ateş" emrine uyup, hedef insanı öldürmeye yanaşmadığında Divan-ı Harbe verilir. Bir Hekim ise, yaralı bir insanı göz göre göre tedavi yoluna gitmediğinde mahkemeye verilir.. O iş mahkemelerle de kalmaz, meslek birliğince de meslekten men edilir. Herikisi de

meslek.. Her ikisinin de kendine özgü onuru ve ahlâkı var. Bu onur ve ahlâk, her iki tarafca savunulur. Öldürmek ve yaşatmak.. Biri öldürmediği, öteki yaşatmadığı için "ahlâka" aykırı davranmıştır: "onuru" yıkmıştır.

Yazar Haldun Taner, "Ayışığında Çalışkur" adlı hikayesinde çeşitli meslekten insanları, bir apartmanda biraraya getirir. Doktor-Avukat-Tüccar-Bekçi gibi.. Bu tipleri eliştirel gerçekçi bir bakışla sergileyen Yazar, Avukatın vergi kaçırma yollarını, Tüccar'ın rüşvetçiliğini, Doktor'un yasal olmayan kürtajdan para kazanmasını, mahalle Bekçisi Zülfikar'ın kapıcı kadınla gizli ilişkisini bir örgü içinde işler. Hikayesinin ikinci bölümü "tepkilere" ayrılmıştır. Tüccarlar, Emniyet Amirliği, Doktorlar.. kendi algılama odaklarından yola çıkarak, sözkonusu tipleri işlediğinden ötürü yazarı protesto ederler.

Bu protestolar-eleştirel karşısında Yazar, bir üçüncü bölüm kaleme alır. Poker oynayan Doktor ile Avukat bu bölümde artık satranç oynamakta, mahalle Bekçisi Zülfikar fedakar bir bekçi olarak klasik müzik dinleyip, kitap okumakta; kaçakçılık yapan Sevim ise, kendini Kızılay hizmetlerine adanarak, yoksul çocuklara yardım etmek için Doğu illerine gitmektedir.

Bu bölüm yazarın, hikayedeki mesleklere yöneltilen protestoları alaya almasını yansıtır. Okuyucular, hep kendi meslekleri açısından görmüştür olayı. Yazarın eleştirel, toplumcu tavrını değil, sözkonusu meslek mensuplarının olumsuz işlenişini algılamıştır. Elbette yanlış bir algılamadır bu.

Sanat ve Edebiyatın işlevi, hatta varlık nedeni kahramanların çatışma içinde verilmesi, benimsenmiş kabullenilmiş değer yargılarını aşmasıdır.

Yanlış algılamaların nedeni. "Meslek İdeolojisi" dir. Yani mesleklerin, o meslek sahibini belirlediği inancı ve tasarımıdır.

Öte yandan, meslek örgütleri, bir yandan demokratik kitle örgütü olma özelliklerini korumak isterken, işte sözkonusu tasarım nedeniyle, bir yandan da ideoloji üretmektedirler. Bu yüzden organlar içinde bir de, "Onur Kurulu" vardır. Eski deyişle Haysiyet Divanı.

Söz gelişi eczanesini nöbetçi olmadığı halde tatil gününde açan bir eczane sahibinin yaptığı yanlış davranış, meslek onurunu mu zedeler, yoksa kuralları, yönetmelikleri, yasaları mı?

Sonuç olarak şunu söylemek istiyoruz: Onur ve ahlâk, insansal değerlerdir. İnsana, yalnızca insana özgüdür. İnsanı belirleyen mesleği değil, onun değerlerle ve sorumlulukla yüklü oluşudur. Dolayısıyla mesleklere ait bir onur ve ahlâk yoktur.

Onur ve ahlak işsizlerde de bulunabilir çünkü.

Meslek örgütleri açısından ise, şunu belirtmekte yarar görüyoruz: Meslek örgütleri, mesleğin gereklerini, kurallar bütününü sergilerken, sözkonusu ideoloji yayma eyleminden vazgeçmenin yollarını arayarak, insansal olanı ön plâna çıkarırlar. Biz, tek tek bireyler ise, bu ideolojinin egemenliğinden sıyrılarak, bizi biz yapan değerlerin yalnız insana özgü değerler olduğunu bir kez daha düşünmeliyiz.

Bu, her meslekten insana özgünlük sağlayacaktır: Algılama ve değerlendirme özgünlüğünü.

Erdemlere sahip çıkmamız, bizlerin, çalışmalarını da en iyi, en doğru - yani onurlu bir biçimde yerine getirmemizi sağlayacaktır.

Bir kez daha yinelememize lütfen izin veriniz: İnsanı belirleyen olgu mesleği değildir. Dolayısıyla "meslek onuru-meslek ahlâkı" tasarımları bizi yanlış algılamalara götürmektedir. Sonuç olarak; onur ve ahlâk yalnız ve yalnız insana özgü değerlerdir.

KAYNAKÇA:

- Descartes, "Ahlak Üzerine Mektuplar", M.E.B. Klasikleri, Ank. (Felsefeci olmanın ağırlığını her satırında duyumsatma gayreti gösteren Descartes, bir yanda meslek ahlâkını savunurken, öte yandan mektuplarının altına "Her zaman köleniz Descartes" diye imza atar.)
- E.Durkheime, "Meslek Ahlâkı", M.E.B. Klasikleri, Ank (Meslekleri ve meslek ahlakını bir olgu olarak inceleyen bu yapıtında Durkheime, bir dış bakışla eleştiriye yönelmemektedir.)
- H.Taner, "Ayışığında Şamata", Bütün Hikayeleri, Bilgi yay. Ank.
- O.Asena, "Fadik Kız" (Oyun) Kent yay. İst.
- Ü.Ayvaz, "Meslek Odaları ve Sanat", Havan, Mayıs 1980 Sayı:8